

Архимандрит Софроније

**ПУТЕВИ БОГОСЛОВСКЕ
АСКЕЗЕ**

Две хиљаде година је прошло од момента када је у свет дошао Саздаатељ његов; и Он нам је у људском телу и нашим језиком говорио о начину Божанског постојања. Али чак до данас сви који су поверовали у Њега налазе се у мукама стваралачког усвајања датог Откривења. Они у којима преовладава тежња да се Божанство појми интелектуално, путем богословске науке, не добијају живо искуство вечности. Они који се задовољавају само молитвом не достижу савршенство, иако се на тренутке Богу приближавају интензивније од првих. Ни интелектуано богословље без покајне молитве, ни молитва, чак и пламена, али без умног богословског виђења, не представљају савршенство. Тек се познање које садржи у себи оба поменута аспекта као један живот приближава пуноћи.

У историји хришћанства преовладале су две струје: једна – столетни напор да се дато откривење о Троједином Богу приближи нашем начину мишљења; друга – да се на

прво место стави молитва
покајања и држање заповести
као средство радикалног
преображаја нашег живота.
Похвалан је, историјски чак
неопходан, рад првих, али
уколико није праћен животом,
његов неуспех је неизбежан.

Људски језик никоме није
пружао могућност да
адекватно изрази ни духовно
искуство, ни знање о Богу које
је донео Христос. Људи су у
молитви доживљавали
реалност као једну и
јединствену, руководећи се
духом заповести. Отац, Син и
Свети Дух су у њиховој
молитви били неодвојиви
Један од Другог: нераздељиво
Њихово Царство, Њихова
воља, Њихова светост. Али све
речи којима су се ново учење
и нови живот преносили из
покољења у покољење, у овој
или оној мери одмичу ум од
истинског сазрцања Бога.
Навешћу као пример две
формуле Јединства Тројичног
Бога.

Мишљење често наглашава
јединство Суштине: Бог
Тројица се поима као једна
апсолутна Објективност у

трима Апсолутним Субјектима. Преношење акцента са Суштине на Ипостаси, што више одговара откривењу „ЈА ЈЕСАМ“, води идеји да апсолутни Субјект садржи у Себи — ја, ти, он, ми. Та теорија је развијена нарочито у делима протојереја професора Сергија Булгакова. У првој формули је присутна тежња да се укаже на савршену пуноћу Божанства у свакој Ипостаси, што уноси неку нијансу радвајања њих Трију. У другој формули – тежња да се покаже персонални принцип као основни у Божанском Бићу као да води ка сливању Личности.

Тај недостатак нашег језика Црква превазилази путем апофатичких (одричних) формула: она учи да Личности Свете Тројице треба доживљавати „несливено, али и нераздељиво“. А када је реч о Оваплоћеном Логосу онда формула постаје сложенија: „несливено, непромењиво, нераздељиво, неразлучиво.“ Тако је наш логички мислећи ум притиснут стегама које му не дозвољавају да се макне ни на једну ни на другу страну.

На тај начин се позивамо да превазиђемо формалну логику и да доживљавамо Бога у реалности самога Бића, како нам се Оно открива.

Али како извршити тај прелаз од појмовне (еномичке, формалне) логике ка антиномијама животног факта? Излаз нам је заповедио Христос: Исус рече Ш...Ћ Ако Ме неко љуби, ријеч Моју држаће, и Отац Мој љубиће њега; и њему ћемо доћи и у њему ћемо се настанити (Јн. 14, 23). И та заповест је у основи наше хришћанске гносеологије. Усељавање у нас Оца и Сина и од Њих нераздељивог Духа Светога даће нам једино исправно познање о Богу у самој животној реалности. Као обиталиште Божанства, ми, природно, постајемо носиоци пуноће Божје Вечности.

Добили смо задатак да у свему постанемо слични јединородном Сину Очево. По свршавању саме мисије земаљске Он је већ и као човек сео са десне стране Оца; то јест постао је једнак Њему – Оцу, по садржавању

Живота беспочетног. Ономе који победи даћу да сједи са Мном на пријестолу Моме, као и Ја што побједих и сједох са Оцем Мојим на пријестолу Његовом. Ко има ухо нека чује шта Дух говори Црквама (Отк. 3, 21, 22).

Неопходно је аскетско очишћење нашег ума да се у догматско учење Цркве о Богу, засновано на Откривењу о начину Божанског Постојања, не би уносили елементи уобразиље који иду одоздо. Никакво људско домишљање — постулат — нема места у догмати о Светој Тројици. Ради тог последњег саборно је израђена словесна формула која при њеном правилном схватању представља чврсту базу за изградњу читаве суме црквеног живота, па и сваког од нас понаособ. А када су постављене границе нашем уму при богомишљу, тада су допустива људска размишљања која могу тећи у различитим правцима у зависности од тога у којој сфери мисли је овом или оном уму својствено да пребива. Такво „богомишље“ (медитација) може да

допринесе узрастању ума који још није познао стање чистоте. Многи верујући су налазили духовну радост откривајући одраз «тројичности» у тварном постојању на различитим нивоима. Посебно је благотворно, полазећи од Откривења о „човеку“ — човечанству као икони Божјој (1. Мој. 1, 26), саздавати Цркву „по икони Свете Тројице“. Ум, изморен недокучивошћу Бога, може одморити сазрцавање космичког постојања у коме се одразила безгранична премудрост и свезнање Творца. Када је богословствујући ум управљен ка сазрцавању Божанског постојања, тада отпочиње процес одвлачења његовог (ума) од свих појмова овога света. Природни резултат тог сазрцавања је констатовање потпуне несазнајности Бога, Његове трансцендентности у односу на свет. На путевима богословске аскезе то доприноси очишћењу катафатичких (то јест позитивних) израза о Богу од њихове неизбежне ограничености и на Бога не примењиве грубости појмова. Тако се верујући учи да мисли

о Богу избегавајући, с једне стране, прекомерну апофатику, са друге — неочишћену катафатику.

„Стицање благодати Светога Духа“ је, по учењу преподобног Серафима Саровског, циљ нашег живота. Ми смо у нашој Цркви научени да мислимо, верујемо, знамо да се обожење човека врши предавањем њему Божанских Енергија које управо и јесу оно што називамо благодаћу. Дејством Божјим освећује се човек и уводи у Божанску вечност, то јест у Живот самог Бога. И то до пуноће, чак до истоветности спасених Богу. А Суштина Бога је непреносива твари. Све што је непреносиво несазнајно је. Животно знање је последица сједињења у животу а никако само интелектуално домишљање. А сједињење у самој Суштини чинило би спасене „јединосуштнима Оцу“, и Тројица би постајала Четворица, Десеторица и тако даље, без краја. Непогрешив темељ за све судове је Христос, оваплоћени Логос Оца. Он је мерило свих ствари: божанских и људских.

Исус Христос је као Човек сео по Вазнесењу са десне стране Оца, то јест постао Му је једнак, не претварајући тварног човека кога је примио у нетварно Божанство. Тако Он вечно пребива у двема природама: Божанској и људској. Господ је и као Човек заиста ушао унутар иза завесе (Јев. 6, 19) и неоспорно пребива у свој пуноћи Божанског Бића: и као Беспочетни, Јединородни Син по Божанству; и као савршено обожени човек, али без претварања људске природе у Суштину Прво-Бића Бога. И то је нада која је пред нама; Њу имамо као котву душе, чврсту и поуздану (Јев. 6, 18-19).

Надом се спасосмо (Рим. 8, 24). Ми још не можемо рећи како је Богу могуће да нам преда Своју пуноћу, али у датом нам откривењу Новог Завета ми имамо основ за такву наду. Међу апостолима та вера је била јака. Они су умрли мученички за проповед спасења у Христу. Апостол Јован Богослов са спокојем непоколебљиве уверености говори да ћемо бити слични Њему, јер ћемо Га видјети као

што јесте (1. Јн. 3, 2). Апостол Павле такође не оклева да каже да ће нам бити дата пуноћа познања Бога — „пуноћа“, попут оне са којом Саздаатељ зна нас, наиме: у једном нама непознатом тренутку у „стварању богова“ и икономији спасења и ми ћемо ући иза завесе осмог дана: Сад видимо као у огледалу, у загонетки, а онда ћемо лицем у лице; сад знам дјелимично, а онда ћу познати као што бих познат (1. Кор. 13, 12).

Ни философски, ни математички прилаз не могу се применити у решавању овог проблема. Ми отпочињемо вером у Истину Откривења кроз Исуса Христа. И резултати те вере је потврђују и претварају у наду. После апостола неки од отаца Цркве су веровали попут њих; а други су вечни живот спасених замишљали као тријумфално непрестано усхођење ка Бесконачном. Мишљење својствено математичарима: ми смо увек налик неком броју, а Бог је – бесконачност. Између њих ће увек постојати „дистанца“. У делима отаца

може се наићи на мисао да ако би се Бог сазнавао у исцрпној пуноћи, онда би то значило да је Он некако ограничен, а за нас би то могло бити презасићење.

Ми не замишљамо Христа-човека (1. Тим. 2, 5) као пребивајућег у непрестаном усхођењу ка Оцу; ми Га исповедамо као Онога „Који се вазнео на небеса и седи садесне стране Оца“. Он Сам је рекао: гдје сам Ја, ондје ће и слуга Мој бити; и ко Мени служи томе ће дати почаст Отац Мој (Јн. 12, 26). Али такође полазећи од речи Христових: Узлазим Оцу Мојему и Оцу вашему, и Богу Мојему и Богу вашему (Јн. 20, 17), ми схватамо да ће нека „онтолошка дистанца“ остати за нас и у вечности – она о којој је горе речено: Суштина Беспочетног Самосвојног Бића нам се не предаје; ми ћемо чак и поред даривања нам све пуноће Божје остати „твар“. Дакле, савршено спасење се састоји у укључивању човека у сву пуноћу садржаја Божанског живота.

Догматско и аскетско учење

Православне Цркве није неки агрегат људских домишљања или „измишљених бајки“ (уп. 2. Пт. 1, 16). За њега је карактеристично да има облик преношења слушаоцу резултата живог искуства који не подлеже „систематизацији“ (исп. Рим. 10, 14-15). Учење Цркве је приповедање људским речима о ономе што су заиста видели и познали свети апостоли, оци Цркве и покољења подвижника која долазе за њима (уп. 1. Јн. 1, 1-3; Гал. 1, 11-12 и др.). Тамо где је реч о персоналном општењу између слободног Бога и слободних људи, предстоји задатак да се немоћним средствима нашег језика прикажу вечно жива струјања бесконачног океана Божанског живота. „Струјања“ — каткад бурна, каткад моћно мирна, понекад нежно грејућа или тихо милујућа. То не значи да је све у њему (учењу) нестално, непостојано или чак противуречно. Не нимало, јер услед дејства Једнога Бога свему је својствено унутарње онтолошко јединство, „разноврсно“ (Јев. 1, 1), неисцрпно богато.

Живот и појединих личности, и масовних скупина људи и читавих историјских периода у којима се у дугом низу смењују покољења пролази час у кратким, као блесак муње, откривењима, час у вековима дугим покушајима народа да саобразе своју животну делатност са одозго датим познањима о Богу-Сведржитељу: Петар рече Исусу: Господе, добро нам је овдје бити Ш...Ћ Док он још говораше, гле, облак сјајан заклони их, и гле, глас из облака који говори: Ово је Син Мој љубљени, Који је по Мојој вољи; Њега слушајте (Мт. 17, 4-5).

Јер вам не објависмо силу и долазак Господа нашега Исуса Христа сљедујући измишљеним бајкама, него смо сами били очевидци величанства ЊеговаШ...Ћ када Му дође овај глас од величанствене славе: Ово је Син мој љубљени Ш...Ћ И овај глас чусмо ми како сиђе с неба, док бијасмо с Њим на гори светој (2. Пт. 1, 16-18).

А Јован ће: Што бјеше од почетка, што смо чули, што

смо видјели очима својима, што сагледасмо и руке наше опипаше, о Логосу (Ријечи) живота: И Живот се јави, и видјели смо, и свједочимо, и објављујемо вам Живот вјечни, који бјеше у Оца и јави се нама (1. Јн. 1, 1-2). Тако су Петар, Јаков и Јован који беху на Тавору познали Божанство Христово не из књига Мојсеја и пророка, него најпре из живог искуства, а тек касније су открили смисао пророштава о доласку Бога.

При првом познатом нам исповедању Петровом Господ га је назвао блаженим: Блажен си, Симоне, сине Јонин! Јер тијело и крв не открише ти то, него Отац мој Који је на небесима (Мт. 16, 17). Исто тако је блаженим назвао и Јована по васкрсењу: Одговори Тома и рече Му: Господ мој и Бог мој! Рече му Исус: Зато што си Ме видио, повјеровао си: блажени који не видјеше а вјероваше, то јест Јован (уп. Јн. 20, 28-29).

Павле говори о себи: А кад иђах и приближих се Дамаску, догоди ми се да изненадно око подне заблиста око мене велика свјетлост са неба. И

падох на земљу, и чух глас, који ми говори: Савле, Савле, зашто ме гониш? А ја одговорих: Ко си ти, Господе? А он ми рече: Ја сам Исус Назарећанин, којег ти гониш. Ш...Ћ поведоше ме (слепог) за руку у Дамаск. А неки Ананија, човјек побожан по Закону Ш...Ћ дође к мени, стаде и рече ми: Савле брате, прогледај! И ја у тај час погледах у њега. А он ми рече: Бог отаца наших изабра те да познаш вољу Његову, и да видиш Праведника, и да чујеш глас из уста Његових: Да му будеш свједок пред свима људима за ово што си видио и чуо. Господ рече Ананији: Иди, јер ми је он сасуд изабрани, да изнесе Име моје пред незнабошце и царе и синове Израилеве. А Ја ћу му показати колико му ваља пострадавати за Име Моје (Дап. 22, 6 и даље Дап. 9, 15-16).

Бог Који је из давнине много пута и на разне начине говорио оцима преко пророка, у ове последње дане говорио је нама преко Сина Кога постави наследником свега, кроз Кога је и векове створио (Јев. 1, 1-2). И не само «из

давнине оцима преко пророка», него ни до данас није престао да говори онима који су поверовали у Њега.

Најједном нас, изненада обасјава велика Светлост; казује нам неколико речи али са њима се пред нама отварају непрегледни хоризонти. Та чудесна Светлост погружава дух наш у дубине Бића; узвисује нас до небеса познања о Њему. Наш савременик, старац Силуан, овако пише о томе: «Чудесна су дела Господња: од земље је створио човека, и њему земном је дао да Га позна Духом Светим, тако да човек говори: Господ мој, и Бог мој. И говори то од пуноће вере и љубави. А шта више од тога да иште душа на земљи? Велико чудо: душа одједном познаје Саздатеља свога и Његову љубав...

Када душа види Господа, како је кротак и смирен, тад се она и сама смирује до краја, и ништа тако не жели као смирење Христово; и колико год живела на земљи, она ће непрестано желети и тражити то непојмљиво смирење које је

немогуће заборавити. Бог се познаје само Духом Светим, и онај ко у гордости својој хоће да позна Творца своим умом, слеп је и неразуман. Душа одједном види Господа и познаје Га. Ко ће описати ту радост и весеље? У Духу Светоме се познаје Господ, и Дух Свети бива у целом човеку: и у души, и у уму, и у телу».

У богословским школама вековима покушавају да ученицима у облику систематског излагања представе садржај Откривења и учење Цркве – плод саборног искуства. Захваљујући томе за неколико година школовања могуће је увидети опште контуре тог великог здања у његовом земаљском аспекту и у његовој небеској природи. Али несумњиво, наука те врсте нипошто није право богословље схваћено као животно познање Бога. А када систематизација са својом логичком доследношћу долази до крајности, тада се истински дух замењује умртвљујућом схоластиком. Такво богословље, на жалост, пре

одводи ум и срце ученика од живота у Богу постајући философија, научна дисциплина, интелектуална еквилибристика која радикално изврће све што је Богом дато у огњеним језицима, у неописивом јављању Светлости који доводе до удивљења, до светог трепета цело наше биће. Дају ли школе не интелектуално, већ реално живљење, удеоничарење у Божанској безграничности, што задивљује дух наш, буди пламену молитву покајања? Буде ли оне неиздрживу жеђ да се у себе упије љубав Христова, Његово смирење и кротост који су Га довели на Голготу? И ако школе не уче молитви у којој се душа битијно дотиче Божанске вечности, ко онда може судити о томе у којој мери смо удаљени од Њега? Да ли смо Му се приближили или нас, напротив, дели несавладиво растојање?

А ово је вјечни живот да познају Тебе једнога истинитога Бога и Кога си послао Исуса Христа. А када дође Он, Дух Истине, увешће

вас у сву истину Ш...Ћ Он ће Мене прославити, јер од Мојега ће узети, и јавиће вам (Јн. 17, 3; Јн. 16, 13-14). А на који начин нас Дух Истине уводи у непропадљиво познање Јединородног Сина Очевог? Баца нас у дубине пакла; даје нам да испијамо (делом) чашу о којој се молио Господ у Гетсиманском врту. Он и подиже душу до сазрцања неба. И не зна такав човек има ли иког ко страда више од њега, то јест ко је «несрећнији», или супротно: има ли иког блаженијег од њега? (уп. Кор. 15, 19, Мк. 10, 39 и др.). И када Дух Свети Који од Оца исходи делатно уводи душу у познање Сина Божјег, тада свака слава, или власт, или богатство – све престаје да бива вредно пажње.

С руског изворника:
Архимандрит Софрониј
Рождение в Царство
Непоколебимое, Москва, 2001.
стр. 27–36
превела **Снежана
Јелесијевић**

Овај текст је преузет са адресе
<http://www.eparhija-dalmatinska.hr>